

Թ Լ Ո Ւ Ա Տ Դ Ա Ի Թ

Գրի առաւ Ա. Արեղեան

ԴԱԻԻԹ ԵՒ ՊԱՏԻԿ ՄՇԵՐ¹⁾

Ա.



աւիթ չնաց ջրի վերայ.
Օղան-Տողան էրուր դէպան.

Ձէնէօվ-Յէօվան էրկսին էլ սպանեց.

Դաւիթն էկաւ խրոխպօր խետ կովաւ.

Ասաց. «Ընչի՞ սպանիր Օղան Տողանին.

Պիտի դիլ տանի Խանդիւթ-խաթունին.

Դաւիթ իրիշկեց, օր Խանդիւթն էկաւ.

Դաւիթ ցխրոխպէրն էսաց.

«Էդ ձիււոր որ կուչ՝ Խանդիւթն ի

Տիւ էստեղ նստի. ես կերթամ

Խանդիւթի խետ մէ գիւլաշ կ'մտնիմ.

Նուրէն տիւ կիս կէրթանք».

Ձէնէօվ-Յէօվան նստաւ.

Դաւիթ չնաց Խանդիւթի շառջև

կանչեց Խանդիւթին.

«Դէն մարդ, վուր տիւ քտիւ կան կուչս՝

էս օր իրիք օր կայ՝ ընծի ղուրբան իմ էրի.

Խանդիւթ-խաթուն էսաց.

«Խարիր քի նման, էրկու խարիր իմ նման

էն մարդուն ղուրբան ըլնին».

Էրկու ձիուց վէ էկան.

Մտան գիւլաշ.

Դաւիթ Խանդիւթի ծիծ բռնեց ասեց

Իրիք պուտ էրուն մօտէն էկաւ.

¹⁾ Տես Լեզգաբարկան Հանդէս գիրք Զ.

Ասաց. «Թող. Դաւիթ որ կասին՝

Տիւ ես). զԴաւիթ ճանաչից,

Կանչին, Ձէնով-Յէօվանն էլ էկաւ.

Դաւիթ էսաց Խանդիւթ-խաթիւնն,

«Խանդիւթ խանըմ.

Խրօխպէրս մենձ մարդ ի,

Թող յառէջ քէլի.

Էս էլ էնու ք-մկէն կ'ք-լիմ,

Տիւ էլ իմ ք-մկրն քէլի.

Իրիքով կերթանք ձեր տուն».

Իրիով էլան ճամբախ, կ'նացին.

Կն-ցին Խոյայ ք-ղքին մօտացան.

Խանդիւթ-խաթիւն մէ զանդի

Տըւից ձիուն, յանց կացաւ.

Դաւիթ, Ձէնով Յէօվան յետ մնացին.

Դաւիթ Ձէնով-Յէօվանին էսաց.

«Էլ մենք Խոյայ ք-ղաք չենք էրթայ.

Մեզի մենձ ամօթանք ի,

Մէ աղօղկ էլ զմեզի ճամբախ թողից,

Ջինս յանց-կացաւ կն-ց.

Ես էնու չիմ առնի».

Էլան ճամբախ բռնին.

Դըբայ Սասուն կուչ-ն.

Համտէօլ խ-բար տարաւ Խանդիւթին.

Ասաց. «Դաւիթ կն-ց».

Խանտիւթ խաթիւն էլաւ.

Քեամկէն վազից, կանչից Դաւիթին.

Դաւիթ չիայնաւ.

Ասու սէր տվից, էսաց

«Աստուած սիրիս» մի-լրթայ».

Որ Ասու անուն տվից՝ Դաւիթ կայնաւ.

Խանդիւթ-խանուսն էկաւ.

Էսաց. «Դաւիթ, մէ էրթայ.

Էրթանք տուն, պսակվին».

Մաղ կայ, դէօվաթ կայ, կառնինք կէրթան».

Դաւիթն ասաց.

«Տիւ ընձի մենձ ամօթանք իս տըւի

Էլ 'ես էն ք-ղք չիմ մըտնը.

Քէֆդ կո-զի՝ էրի էրթանք.

Քէֆդ յի ուզի՝ յետ դարձի կնքէօ տունս:

Չարէն կտրաւ Դաւիթի խիտ էկաւ:

Կնքին Սաւուն:

Եօթ օր, եօթ գիշեր խարսնիս էրաւ:

Խարսնիս որ պոծաւ՝

Մէկ տարի Դաւիթ Խանդիւթ մէկ տեղ չնան:

Որ տարին թըմըմաւ՝

Խանդիւթի ոտ ծանդր էլաւ:

Դաւիթ տեսաւ, որ Խանդիւթ

Չկարայ տուն կառավարի, ոտ ծանդր ի,

Դաւիթ Խանդիւթին էսաց:

«Տերթամ Գիւրջսաւն էրկիր

Մէ գիւրջի օղլուշաղ պիրիմ

Քեզի ծառայութեն էնի,

Տիւ կէր, խմի քեզի քէֆ էրա»:

Պիրից մէկ ոսկի բազընդ

Տվից Խանդիւթին Դաւիթ:

Ոսաց. «Թէ որ աղջիկ էլաւ՝

Էդ բազընդ կ'ծախէք կուտէք:

Թէ որ տղայ էլաւ՝

Ոսկէ կաթաւ կ'կարիս էնու թիւի վերայ:

Կ'ճամխիս կու էւ իմ դլմ:

Որլթան. Չըմուչ իմ խետ տիւշման ի,

Կ'կու իմ ճամխիս կրկտրիս:

Դաւիթ քնաց Գիւրջստան էրկիր:

Բ.

Ին ամիս, ին օր, ին սհաթ, ին տնդիղայ

Որ թիւըմաւ՝ Աստուած տվից

Խանդիւթին մէ տղայ էլաւ:

Տարան մկրտին, անուն գրին

ՊՐԶՏԻ ՄՅԵՐ

Աշխրի տղէ՝ տարի կը մընծանէր,

Ըմա Մհեր օրէ կ'մընծանէր:

Տարին որ թիւմաւ՝

Մհեր կերթէր ճան խաղ կէնէր:

Էրէխէ՝ Մհերին բիճ կ'կանչին:

Մհեր քնաց մօրն ասաց:

«Ընչի՞ բերադը ընձի բիճ կ'կանչին»:

Մէր չասաց թէ քիւ խէր

Կն-ցիր ի Գիւրջստան էրկիր:

Կն-ց մէ պառլու մօտէն խ-բար առից:

Ասաց. «Պառաւ, ընձը խէր չունիմ,

Էրէխէ՛ բերադը ընձի բիճ կ'կանչին»:

Ասաց. «Քի- խէր Դաւիթն ի.

Կն-ցիր ի Գիւրջստան էրկիր.

Մէկ գե-րջու իրնիկ կ'պիրի

Որ ք- մօր ծառայի.

Մէկ օսկէ կաքաւ էլ տվիր ի ք- մօր,

Որ՛ ընձի տղայ կրնի՛ օսկի կաքաւ

Կ'կարիս էնու արխալղը վերայ,

Կ'ճամխիս կ'չ- իմ չառջիւ.

Սըլթան Չըմուչ իմ խետ տե-շման ի»:

Պառաւ որ Մհերին էսաց՝

Մհեր Կն-ց մօր կուշտ, ասաց.

«Որ իմ խէր Կն-ցիր ի Գիւրջիստան էրկիր,

Իս պիտ էրթամ իմ խօր չէռջիւ»:

Մէրն էլ պիրից օսկէ կաքաւ

Կարից Մհերի թխի վերայ,

Գիւրջիստան էրկիր ճամբախ

Չանց տվից, Մհեր Կն-ց:

Գ.

Խ-բար տանք Դաւիթի մօտէն:

Դաւիթ Գիւրջստան էրկրէն էկաւ.

Մէ խօրօտ նազանի,

Հօրի-փարի պիրից.

Էկաւ կէս ճամխին Սըլթան-Չըմուչ

Էկաւ ճամբախ կտրից,

Դաւիթն ասաց. «Պրտի ի-ս կռվինք»:

Դաւիթ էսաց. «Իմ ձեռ օղլուշաղ կայ.

Ես կերթամ, խաչ-պատրազին

Ջըհադ մնայ. ութ օր թըմըմի՛

Էս իմ քիւ խետ կռիւ էնիմ»:

Ճամբախ տվից, Դաւիթն էկաւ:

Մհերն էլ Կն-ց Դաւիթի չառջիւ:

Մհեր իրիշկեց, տեհաւ որ
 Մէ խալվիւր մարդ մէ խօրօտ կնիկ
 Ասիւր ի իրան ձիու թ-րս կուկի-յ
 Կանչեց, «է, խալվիւր,
 Տիւ խալվիւր մարդ՝
 Էդ ջահէլ օղլուշադ
 Քէօ լաջղիւն ի, որ առիւր իս
 Քէօ թ-րս կ'տանխա»:
 Էն լեխ Դաւիթի սիրտ էլաւ,
 Ասաց. «Էսքուն ծով իմ մտիւր,
 Իմ ձիու ճանիր չի թացվիր.
 Էսքուն գիտ իմ ընցիր,
 Իմ ձիու նալիւր չի թացվիր.
 Մըկաչ մէ պարակ առու իմ տեհիր,
 Կսւզը որ ընձի խնդղը,
 Զի թողի օ ես ընցնիմ.
 Մհեր էսաց. գիւ-վաչ տիւ-
 Թագաւորի խեղ կոխ իս էրիւր
 Մարդ քեզի չի գորիւր,
 Գիւ-վաչ պարակ առուն չի իմ,
 Զիւուց վէ էլի, իս տիւ մտնենք գիւ-լաչ»:
 Զիւուց վէ էկաւ, Դաւիթ Մհեր մտան գիւ-լաչ.
 Մտան գիւ-լաչ, Մհեր Դաւիթին տվից գետին.
 Դանակ խանից որ զԴաւիթ զինէր,
 Դաւիթն էսաց. «Ա՛յ տղայ,
 Տիւ ընձի կ'սպանխա.
 Ախրը ընձի տղայ ունիմ
 Իմ տղէն կը կ-յ քեզ կ'մորթի»:
 Ասաց. «Քէօ տղէն հմն ի»:
 Ասաց «Իմ տղէն էն ի,
 Օսկէ կառաւ էնու թիվի վերայ ի»:
 Որ էցկուն էսաց՝ Մհեր խօր ճանչցաւ
 Ասաց. «Տիւ Դաւիթն իս»
 Ասաց. «Խա, ես Դաւիթն իմ.
 Ասաց. «Ես էլ Մհերն իմ, քէօ տղէն իմ,
 Օսկէ կառաւ էլ իմ թիվի վերայ ի.
 Դաւիթն թողից, էլաւ.
 Մհերին անիծից, էսաց.
 «Մը'հեր, անմախ մնաս աշխրը մէջ.

Անպրտուղ մնաս, :
 Որ անընդհատ էն սհաթին
 Պտուղ մէջքէն տարան,
 Մհեր ըռրկաւ,
 Կ'նաց Խոյ, Քեռի Թորոսի տուն,

Դ.

Դաւիթ զէն կնիկ առից էկաւ Սասուն,
 Իրան տուն, Խանդիւթէ կուշտ.
 Էրթիւմ էր կերի, որ եօթ օր թիմէր.
 Էրթէր Սըլթան-Չմուչկի խետ կռիւ էնէր
 Իրան էրթում մոռացաւ.
 Եօթ օր կընց եօթ տարի,
 Նուր միտն էկաւ:
 Խանդիւթին էսաց. «Ըլի, մէ պղինձ
 Ջիւր տաքացըցու, իս պիտի լողանամ
 Էրթամ Սըլթան-Չմուչկի խետ կռվիմ»,
 Խանդիւթ խանում էլաւ
 Մէ պղինձ ջիւր տաքացըցիւց.
 Խանդիւթին էսաց.
 «Իս իմ շուրիկ կ'լսանիմ կ'լըղանամ,
 Հմայ ինչ տեսնիս՝ ընձի չասիս»:
 Ջուրիկ խանից.
 Խանդիւթ խանըմ ջիւր լցրից
 Դաւիթ վերայ, Դաւիթ լէօղացաւ.
 Խանդիւթ-խանըմ էսաց.
 Դաւիթ, էդ ինչ դամար ի
 Քիւ լամկի վերայ սեւացիր»:
 Դաւիթ էսաց. «Քերանդ կոտրէր, Խանդիւթ-խանիւն,
 Քեզի ասի, ինչ կ'տեսնաս՝ մ'ասի.
 Օր էրթամ կռիւ՝ ընձի կ'սպանին»:
 Էլաւ Զնց Դաւիթ.
 Կնց Սըլթան Չմուչկի կռիւ
 Չիւր ճաշէն կռիւ կէնէր,
 Ճաշին կ'փախնէր մտնէր ջրի մէջ.
 Մէկ պառաւ բուսում պախից,
 Գիւթնը խուփ իբի,
 Կ'նց կարմունջը վերայ.

Դառիժ օր մտաւ ջրի մէջ,
 Պառաւ կարմունջից գիւթնի խուփ
 Ջարկեց Դառիժն,
 Դառիժ ջիւրի մէջ սպանից,
 Դառիժ օր բէօռաց,
 Էնու ձէն Կնաց Խոյլայ Դառ,
 Մհեր իրան խօր ձէն լաւ,
 Ճանանջից իրան խօր ձէն,
 Քեռի Թորոսին էսաց
 «Էլէ՛ էրթանք, իմ խէր Կնցիւր ի
 Սըլթան-Չըմուչի կռիւ,
 Իմ խէր սպանին»:
 Բէօռաց, ձէն էկաւ ըստեխ:
 Խինգ քեռիք իրու խետ առից
 Էկան Կնցին Սըլթան-Չըմուչի կռիւ
 Մտան Սըլթան-Չըմուչի Դառք,
 Մհեր քեռի-Թորոսին էսաց.
 «Քեռի Թորոս. Սըլթան Չըմուչկ
 Մէ օյն բազ մարդ ի.
 Կատու կընը, Թազը կընը, օյնար կընը,
 Մէկ օյնբազ մարդ ի.
 Ամ որ կ'մտնինք Դառք,
 Ոյնար ընը, կատու ընը, ինչ որ ընի,
 Սպանէք. մը թըղնէք»:
 Մտան Դառք.
 Ինչ կայ չկայ՝ բերադը սպանին.
 Սըլթան-Չըմուչկ զինք էրաւ մէ կատու.
 Կնց մնիլի կէօխ, նստաւ էնտեղը,
 Մհեր տեսաւ ասաց.
 «Քեռի Թորոս, Սըլթան Չըմուչկ
 Մէ կատու ելիւ ի, Կնցիւր
 Մընիլի կէօխ նստիւ ի»:
 Մհեր նետ-անեղ եզարկ,
 Սըլթան-Չըմուչկ սպանից.
 Էլաւ իրա խօր ջ-մղակ իրարձ
 Տարաւ Սասուն,
 Ժամով պատարագով վըրցուց,

Ե.

Թողից ինաց Խոյայ աղաք,

Քեռի Թուրուսի տուն.

Ամէն օր կերթին ավղուշ.

Վէրը վուխշար կ'սպանին կ'պերին տուն,

Կուտին, Մհերին չեն ի տայ:

Օրերուց մէկ օր էլի ինցին ավղուշ.

Էկան դաշտի մէջ.

Մհեր էսաց. «Քեռի Թուրուս,

Պըտի չէք ըստեղ տըրնկէօզայ խաղ էնինք.

Մհեր ձեռ տուից մէ դաւանի ծառ կոտից.

Ծառի կէօխ առից գետին.

Ասաց. «Քեռի Թուրուս,

Տիւ խինդ ախպերով ինացէք

Ծառի կխին նստէք,

Իս էլ քէօք կ'պախիմ».

Քեռիք խինգն էլ ինացին

Ծառի իրլու վերայ նստան.

Մհերն էլ քէօքի վերայ նստաւ.

Մհեր որ գծառ Թողից,

Ծառ գքեռիք խինգն էլ Թալից,

Խինգն էլ մեռան.

Ջին, Թողից էկաւ Սասուն

Կնաց խրօխալօր (Ձէնէօվ-Ցէօվանը) տուն.

Մհեր մնաց Ձէնէօվ-Ցէօվանը տուն.

Մէկ իրիւք-չուրս տարի մնաց,

Ձէնէօվ-Ցէօվանը կնիկ.

Անուն Ջիրին-Անախուհ-Գիւհար -

Այս քից Մհերին, Մհերին էսաց

«Կս իմ խետ կէօխ մէկ էնիս».

Ինչ որ էսաց, իրէօխ մէկ չարաւ.

Էլաւ ջիւր տաքացըցուց,

Իրան կէօխ լուաց,

Մհերին խաբից, էսաց.

«Էրի ջիւր լցու իմ կխիւ վերայ».

Մհեր ինց ջիւր լըցիւց

Էնու իրլիւ վերայ:

Ասաց «Էրի իմ խետ կէօխ մէկ արա».

Մհեր չինաց:

Ձերին Անախուհ Գիւհար էլաւ

Իրան մազիր փիտից,

Իրան շուրիր ճրղըրտից:

Ձէնէօվ-Յէօվան էլաւ, չնիւն էսաց.

«Ընչի՞ քիւ շուրիր ճրղըրտիր իս,

Քիւ մազիր իշիր իս»:

Կնտեղ էսաց (սուլթ ասաց).

«Մհեր ձեռ Կըցի ընծի.

Ես էլ ձեռ չըմ իտայ.

Ջօրովայ ¹⁾ ձեռ թալից

Իմ եախէն ճրղըրտից,

Իմ մազիր իշից պոկից»:

Ձէնէօվ-Յէօվան էլաւ

Մհերի վերայ դիւս փակից

Մհերն էսաց. «Տիւր պոց էրա»:

Ձէնէօվ-Յէօվան էսաց.

«Քեզի չեմ պախի, իմ տնէն դիւս ըլի չն»:

Մհերն ասաց. «Խրօխպէր,

Քէօ կնիկ քեզի խաբիր ի.

Դիւ քիւ կնիւն ձեռ չիմ կցիր ի.

Քիւ կնիկ ընծի խամար

Քանց լիւան արեգակն ի.

Քանց Թրոպան-Դաւթի գերեզման ի.

Դիւ քիւ կնիւն չեմ մօտացիր ի, սուտ կասի»:

Մհեր թողեց չնոց խօր դերեզմանի վերայ.

Նստաւ լոց էլաւ

Էնքան լոց էլաւ, Ասուած կանչից.

Դաւթ ձէն տվաւ, Մհերին էսաց.

«Ընչի՞ խամար լոց կըլնիս»:

Ասաց. «Սասնայ միւլքից ընծի տիւս էրած»:

Ասաց. «Որթի, Թափիր շմազն ի կլխիւս,

Փախիր ի ամօթն չերեսաց.

Իզին չկայ, որ տիւս շրլնիմ,

Ասուած հրամանի չի տայ.

Կնւ Վանոց ռազիր ¹⁾

Ակռափու իւր կայ.

¹⁾ Բռնութեամբ:

¹⁾ Ռազ-աչգի. պատմողը տեսել է, ահագին բութ է.

Մըտը էն Ժրը մէջ
 Քէօ խացն թխված ի.
 Քէօ կերակուրն էլ էփուած ի.
 Ձիւր Քրիստոսը իւստեան,—
 Որ Քրիստոս կայ,
 Լուսըղէն աթոռի վերայ նստի,
 Ագար-մեղաւուր մէ մէկուց ջրկի՝
 Էն օր դիւ տիւս կըլնիս:
 Կնաց մտաւ Աղապիւս Ժր:
 Տարի մէ անգամ էլ էնու ձիու շնո
 Քարից դիւս խաչ:

